

Uttalelse fra Telemarksarkivet i forbindelse med arbeid med plan for privatarkivfeltet i Vestfold og Telemark Fylkeskommune.

Dag Rorgemoen , Vest Telemark Museum

Runar Lia, Norsk Industrierbeidermuseum

Jorunn Sem Fure Telemark Museum

«...privatarkiver» - arkiver etter næringsliv, organisasjoner, frivillige lag og foreninger og personer, er like viktige som arkivene etter offentlige organer. Disse supplerer det offentlige perspektivet på hendelser som har skjedd, og har samfunnsmessig betydning for forskning og kulturell virksomhet i generasjoner etter at de er skapt. Privatarkiver med internasjonal, nasjonal og regional relevans, må tas vare på og formidles. Det er viktig både av hensyn til demokratiet, men også sett i et kultur-, reiselivs- og verdiskapingsperspektiv.

Hva vi bevarer, er avgjørende for hva vi husker og identifiserer oss med. Arkivene er en viktig del av vår felles kulturarv. En kulturarv som vi må bære med oss når vi nå skal bygge vår nye, regionale identitet.

Fylkesordfører Terje Riis Johansen

Vi er svært glade for at den nye fylkeskommunen setter fokus på betydningen av privatarkivarbeidet i Vestfold og Telemark, slik vi leser av kronikken til fylkesordfører Terje Riis Johansen fra 12. februar i år, her sitert fra Tønsberg Blad. At fylkeskommunen har prioritert å sette i gang et utredningsarbeid med involvering på området, vitner også om en ambisjon om å løfte feltet, en ambisjon vi deler. I det følgende vil vi redegjøre for bakgrunn, status og felles erfaringer etter fem års drift av Telemarksarkivet, og til slutt peke på utfordringer og behov for sektoren.

Bakgrunn:

Innsamling, bevaring og formidling av privatarkiver i Telemark har tradisjonelt vært preget av at lokale miljøer og personer har tatt et stort ansvar. Enkeltpersoner, historielag, bygdetun og museer har sørget for å ta vare på historisk dokumentasjon for ettertiden. Materialet dette mangfoldet av mindre og ofte frivillige aktører ble tallfestet i Bevaringsplan for privatarkiv i Telemark. Tallet i 2018 var 2388 ulike arkiver som er forvaltet av slike, og er et materialet som er vanskelig tilgjengelig. Til sammenligning i 2020 er materialet bevart ved de tre museene i Telemark, på 1409 tilgjengelige (publisert på arkivportalen.no) historiske arkiver. Cirka 1600 hyllemeter arkiv er ordnet og publisert på arkivportalen de siste fem åra av de tre museene. Innsamling, ordningsarbeid, publisering og tilgjengeliggjøring blir i hovedsak gjort innen Telemarksarkivet og museene. Dette er i tråd med mandatet og oppgaven til Telemarksarkivet.

Etter konsolideringen som ga Telemark tre museer av en viss størrelse og faglig differensiering, var det mulig å opprette egne fagstillinger for arkiv, og både Telemark Museum og Nia opprettet stillingshjemler for arkiv og foto-arkiv i staben. TM hadde en 50% arkivarstilling og NIA en 100% i 2010. VTM fikk det etter opprettelsen av Telemarksarkivet.

Den første fylkeskommunale bestillingen av en utredning av situasjonen for dette feltet kom i 2010 og ble utført av Lene Walle og Finn Rønning fra Telemark Museum. Utredningen konkluderte med at en fremtidig løsning kunne ta to ulike former: opprette en ny, fylkeskommunal privatarkivinstitusjon, eller delegere ansvaret til de institusjonene som allerede hadde både samlinger og en viss grad av bemanning og kompetanse til å ta ansvaret. Det ble da pekt på behovet for en styrking av museenes

driftsbudsjetter, flere stillingshjemler og investeringsbehov ved institusjonene. Denne utredningen ble ikke fremmet for politisk behandling.

Fylkeskommunen startet et par år senere opp et utredningsarbeid på nytt, som fikk navnet PRAKT. Denne gangen fikk Norsk industriarbeidermuseum og Vest-Telemark museum tilskudd til et toårig prosjekt. Oppstart var i 2013 og fra 2014 ble Telemark Museum med. I Telemark fylkeskommune, hovedutvalg for kultur sitt vedtak i sak 48/12 lå det til grunn en økning av ressursene til «kvar museumseining på to årsverk.» Beslutning om fordeling og opptrapping ville bli tatt i fylkeskommunens hovedutvalg for kultur, het det. Et sentralt hovedpoeng med utredningen i PRAKT og som pekte fram mot Telemarksarkivet var å benytte og til dels samordne eksisterende ressurser på museene. Privatarkiv i faglig nettverk var prøvd før i Norge og de desentraliserte løsningene som ble brukt av Opplandsarkivet var en viktig inspirasjon.

Formålet var igjen å få på plass en god organisering av arbeidet med privatarkiv i fylket, samt å legge fram forslag til driftsbudsjett og opptrappingsplan fra 2015. Her konkluderte en med at den siste modellen ville være hensiktsmessig, og at museene ville kunne ta oppgaven, forutsatt at driftstilskuddet ble økt. Opptrappingsplanen som fylkets daværende kultursjef også gikk inn for, var på syv nye stillingshjemler innen 2020, to hver til VTM og NIA, og tre til TM på bakgrunn av volum og geografisk nedslagsfelt. En forutsetning fra fylkeskommunens side var at også staten og kommunene skulle være med på et spleiselag.

Telemarksarkivet ble lansert i september 2015, først i prøvedrift. Det er basert på samarbeid i en løst organisert struktur og faglig nettverk med arkivarer og fotoarkivarer på hvert av de tre museene, og med felles prosjekter og planverk, faglig oppdatering, felles nettportal/facebook. Det er etablert en styringsgruppe som består av de tre direktørene, og NIA har koordinatoren for Telemarksarkivet. Det lages årlig handlingsplan og fylket får årlig rapport om arbeidet.

I 2017 ble NIA utnevnt som Riksarkivets privatarkiv-koordinator for Telemark. Dette var en viktig – ikke minst faglig - anerkjennelse for arbeidet på privatarkivfeltet i fylket.

Status 2020

Økonomi og ressurser: Verken vertskommunene eller staten har bidratt med faste driftsmidler som ble budsjettert av fylket for fulldriftsskala. I 2019 besluttet styringsgruppa at det ikke lenger var hensiktsmessig å søke staten, etter fem år med avslag på rad. Bevilgningen fra fylkeskommunen ligger i dag på ca 440.000 pr institusjon, altså ca 2 årsverk til sammen, uten tilhørende driftsmidler. Fylket svarte i 2018 nei på søknaden fra de tre museene om driftsmidler til en full stilling hver fra 2019. I 2019 kom beskjed om at midlene skulle gis for 2020, men tilskuddet ville bli vurdert om de skal videreføres i løpet av våren 2020. Museenes prioritering av arkivarbeidet var betydelig også før Telemarksarkivet ble etablert, men fylkestilskuddet har i noen tilfeller vært avgjørende før å løfte feltet, og utløse viktig egeninnsats og i tillegg eksterne prosjektmidler. Til sammen har museene i Telemark i dag ca 8-9 årsverk på både fast og prosjektbasis

Vi ser mange gode resultater av vårt felles arbeid.

- Engasjementet for privatarkiv har økt, både i og utenfor våre institusjoner
- Arkivarbeidet har styrket museene faglig, og styrket arbeidet med innsamling, dokumentasjon og produksjon av formidlingsinnhold
- Arkivarbeidet har utvidet museenes nettverk og skapt kontakt mellom arkivskapere og brukere

- Det er laget en felles bevaringsplan for privatarkiver i Telemark
- Det er hentet inn 10,5 mill i prosjektmidler som har kommet privatarkivarbeidet i Telemark til gode fra 2010
- Det er laget møtepunkter og skapt et fellesskap der kolleger deler erfaringer og samles om felles prosjekter
- Kompetansen på feltet er betydelig hevet
- 1600 hm arkiv
- Arkiv er sterkere innarbeidet, forankret og prioritert i hver institusjon. Per 1.1 2020 er det publisert 1409 privatarkiver på www.arkivportalen.no fra Telemarksarkivet

En klar følge av det fylkeskommunale initiativet og museenes egeninnsats på dette feltet er at arbeidet med arkiv har økt i volum og kvalitet, langt ut over det som ellers ville ha blitt produsert på hver enkelt institusjon.

Erfaringer etter fem års drift

En erfaring er at den desentraliserte løsningen er viktig i mange miljøer for tilliten til bevaringsinstitusjonen og at nærheten til brukere og arkivskapere er sentralt, også for å få inn nye privatarkiver til institusjonene. Vi ser at antall arkivbesøk/lesesalsbesøk og forespørsler øker fra år til år. Fokuset på arkiv har også bidratt styrkende inn i museumsdriften for øvrig, økt publikums etterspørsel, økt leveranser av innhold til utstillinger og digitale formidlingsflater og gitt flere flotte publikasjoner som *Ole Bloms dagbøker* (VTM) og *Pressefotografiet. Kunsten å dokumentere* (TM).

Organiseringen av det desentraliserte arbeidet har også sine svakheter. Det er relativt få arkivarer, og for liten ressurs til koordinering og faglig styrking. Det er flere ledd med beslutningstakere og noe uoversiktlige rapporteringsformer. Hver institusjon har sine egne behov og prioriteringer og vektingen mellom de ulike oppgavene og nivåene og disponeringen av personalressurser til felles formål, kan være vanskelig å forene med egne lokale oppgaver.

Faglig nettverk – i institusjonslandskap

Det økonomiske grunnlaget for satsingen er for svakt til at det har vært mulig å bygge ut en mer tydelig organisasjon. Telemarksarkivet er dermed ikke blitt en *institusjon* som har tilsvarende rolle og funksjon som Vestfoldarkivet, men kan ses på som et godt grunnlag for å styrke fagmiljøet og danne et godt grunnlag for å løse felles samfunnsoppgaver. Behovet for tettere former for samhandling er nok også uttalt hos de ansatte, som i det daglige sitter ganske alene med sine oppgaver.

Samlet sett er arkivfagmiljøet i Telemark preget av positiv kollegial vilje og evne til samarbeid, og de positive erfaringene har så langt veid mer enn de negative.

Behov for Telemark og for sektoren i det nye fylket

Telemark har, med den desentraliserte tradisjonen og nå-situasjonen, et stort behov for økt innsats på alt fra innsamling (etter plan), bedre bevaring av enkelte samlinger (stimulere lag og foreninger til å avlevere der det er kapasitet til å ta imot) økt innsats på ordning og digitalisering, og behov for mer spesialisert kompetanse. Vi ser blant annet et stort behov for kompetanse på arkivering av digitalt og audiovisuelt materiale. Men vi har også behov for samhandling på tvers for å finne gode løsninger for nye utfordringer.

Den 4. desember 2019 samlet vi Telemarksarkivet og Vestfoldarkivet i Brekkeparken om en felles fagdag, der vi snakket om felles utfordringer, behov, samarbeid og arbeidsdeling. Her er relevante svar fra arkivmiljøene i hele det nye fylket denne dagen, - i uprioriterte rekkefølger og på nynorsk.

Kva har vi av felles utfordringar?

- Etterslep
- Magasinplass
- Lagring av digitalt skapt materiale
- Geografisk avstand
- Forventning frå publikum at papirarkiv skal digitaliserast
- Mengdeproblematikk med hensyn til foto
- Auke kompetansen på arkivfeltet og kva er godt nok?
- Sikkerhet, GDPR. Metodikk
- Auke kompetansen på finansiering og jus
- Næringslivsarkiver
- Er vi synlige nok?
- Utfordring å bli prioritert som et eige fagområde i museum, fordi det er så mange andre viktige prioriteringar og områder
- Personalressursar
- Nok midlar til det grunnleggande. Primæroppgåve ordningsarbeidet er nesten på veg ut.
- Tegningsarkiv
- Auke forskingsarbeid

Er det noko vår institusjon er spesielt gode på/ har god kapasitet på og kan tilby andre?

- NIA: utstyr for digitalisering, industridokumentasjon, utdanna fotografar til både digitalisering og avfotografering, gode på søknadsskriving
- VA: Næringslivsarkiver, stor kapasitet, digitalisering av lyd, frysing, egen IT arkivar, gode på søknadsskriving
- TM: Godt muggsaneringsanlegg for papirarkiver og mindre gjenstander og kompetanse på feltet, god fotokompetanse
- VTM: hylleplass lokalkunnskap og nettverk, gode fysiske fasiliteter og god søknadskompetanse

Er det noko vi har behov for hjelp til?

- Digitalt skapte arkiv
- Jus og personvern, GDPR
- Fleire faste stillingar
- Forståing for at arkiv er viktig i alle ledd i organisasjonane (innsamling, bevaring, formidling og forskning)

Kva områder er lurt å samarbeide på?

- Felles praksis: felles systematisering til registrering, standardar, digitalt skapt materiale, felles prisar knytt til foto og hylleleige
- Digitalt skapte arkiv
- Jus
- Depoter, utbygging/koordinering
- Reisende team/utrykningsteam
- Ordningsstab
- Rådgivartjeneste for arkivskaparar/historielag
- Fotohospitering og fotokompetanse
- Synlegheit. Td Arkivert
- Prosjekt med fellesnemnare
- Bevaringsplanar
- Løfte arkiva
- Arbeiderbevegelsens arkiv
- Felles kursing/ workshops/kunnskapsutveksling
- Ikkje finne på nye oppgåver
- Samlokalisere enkelte arkiv?
- Et godt nettverk
- Immateriell kulturarv
- Formidling: trekke fram vanskelege tema, DKS, eks. *Det angår også deg*, arkivdagen, , sosiale medier
- Kunnskapsbank. Felles digitalt område

Arbeidsdeling mellom institusjonane?

- Tematisk, jf sektorarkiva
- Næringslivsarkiv
- Nyutvikling t. d. 3D fotografering. Kartskannere
- Folkemusikk – lydarkiv
- Arbeiderbevegelsens arkiv. En koordinator for regionen

